

Suomalainen kasvatussosiologi. Nyt!

Ari Antikainen (2011). Kasvatussosiologiaa etsimässä. Työelämäkerta. Tampere University Press. 196 sivua.

1970- JA 80-LUVUILLA sosiologiaa opiskelleiden alan käsikirjan tehtävää toimitti tiiliskivi nimeltä Allardt–Littunen. Sen tarkkaan lukeneet muistavat kirjasta rautatielaitoksen yhteiskunnallisten palvelutavoitteiden ja liiketaloudellisten tuottavuustavoitteiden välistä ristiriitaa koskevat tutkimustulokset. Tutkimus oli nuoren Ari Antikaisen ensimmäinen, ja tulokset edelleen ilmeisen ajankohtaisia: tiedottamisen vähäisyys ja henkilöstöririidat sekä niiden yhteen kietoutuminen ovat VR:stä puhuttaessa aina vain esillä.

Eläkkeelle jäätyään Antikainen on kirjannut uraansa ja muistelmiaan ”työelämäkerraksi”, joka samalla tulee kuvanneeksi suomalaisen kasvatustutkimuksen ja kasvatussosiologian historiaa sekä sen kansainvälistymistä ja kehittymistä tieteenä. Antikainen muistelee tekemisiään maltilliseen sävyyn,

eikä ryhdy tölvimään niitäkään, jotka ovat akateemisessa nokittelussa häntä tölvimällä yrittäneet saada huomiota itselleen. *Class, Codes and Control*-teoksillaan kasvatussosiologian huippunimeksi nousseeseen Basil Bernsteinin tutustuttuaan Antikainen päätyy luokittamaan tämän ’änkyräksi’. Se on pahinta, mitä herrasmieheltä lohkeaa.

URANUURTAJA MONESSA MERKITYKSESSÄ

Ensimmäinen kasvatustutkimuksen oppituoli perustettiin Joensuun korkeakouluun vuonna 1980, ja Ari Antikainen oli ensimmäinen kasvatustutkimuksen professori Suomessa. Akateemisen uran Antikainen aloitti Tampereen yliopiston opiskelijana vuonna 1966. Hänen pro gradu-tutkielmansa käsitteli Pohjois-Karjalan työttömien asenteita

ja mielipiteitä päättäjiä kohtaan. Vuonna 1972 valmistunut lisen-siaattitutkimus käsitteli Suomen rautatielaitoksen muutosta. Samana vuonna hänet valittiin vastaperustetun Joensuun korkeakoulun yhteiskuntatieteen lehtoriksi. Vuonna 1976 hyväksytty väitöskirja *Suomen korkeakouluverkko ja sen kehitysmahdollisuudet* oli uranuurtaja alallaan: se oli Suomen ensimmäinen yhteiskuntapolitiikan väitös. Tutkimus sai kansainvälistä kiitosta A.H. Halseyn johtamalta tutkijaryhmältä sen tehdessä OECD:n ensimmäistä maatutkintaa Suomessa.

Vuonna 1986 Antikainen aloitti kasvatustutkimuksen, erityisesti koulutuksen suunnittelun ja hallinnon professorina Tampereen yliopistossa, missä hän oli muuten muassa Reijo Raivolan, Tuomas Takalan ja Jukka Tuomiston vastaväittäjänä.

Antikaiselle kasvatussosiologia on risteysala. Termiä *educational sociology* oli tiettävästi ensimmäisenä käyttänyt John Dewey vuonna 1897 eli reilusti toista sataa vuotta sitten. 1900-luvun puoliväliin mennessä tähän normatiiviseen tutkimukseen oli USA:ssa kylläännyt, ja analyttinen *sociology of education* nousi kasvatussosiologian vallitsevaksi muodoksi. Euroopassa normatiivisuus ja pedagogisuus ovat säilyneet kasvatussosiologiassa sitkeämmin.

Suomessa empiirinen kasvatussosiologinen tutkimus alkoi nuorisotutkimuksena 1950-luvulla. Alan ensimmäinen oppikirja, Kalevi Kivistön ja Tapio Vahervan *Kasvatussosiologia* ilmestyi vuonna 1972. Sillä pitikin pärjätä pitkään. 1980-luvulta alusta lähtien podettiin jo kattavasti alan kysymyksiä käsittelevän oppikirjan puutetta, jota Antikainen lievitti vuonna 1982 toimittamallaan kirjalla *Näkökulmia kasvatussosiologiaan*, mutta puute poistui vasta vuonna 2000 massiivisen *Kasvatussosiologian* ilmestyttyä. Sen Antikainen kirjoitti yhdessä Risto Rinteen ja Leena Kosken kanssa, ja se puolustaa edelleen paikkaansa alan perehdyttäjänä ja käsikirjana. Teos on julkaistu myös eestiksi nimellä *Haridussotsiologia*.

KANSAINVÄLISEN VUOROPUHELUN KÄVIJÄ

Antikainen on kansainvälistänyt suomalaista (kasvatus)sosiologiaa nyt jo vuosikymmenien ajan. Hän on toiminut vierailevana tutkijana tai tutkijaprofessorina Lontoossa, Torontossa, Vancouverissa ja Rochesterin yliopistossa Yhdysvalloissa. Rochesterissa hän työskenteli muun muassa Philip Wexlerin ja Dale Danneferin kanssa. Molemmat herrat ovat tehneet Antikaisen kutusta vastavierailuja Suomeen ja Pohjois-Karjalaan. Amerikanvuotenaan Antikainen muun muassa haastatteli sosiologian huippututkijoita, joukossa James Coleman, Maureen Hallinan, John Meyer, Michael Apple, Carlo Torres, Henry Giroux, Peter McLaren, Henry M. Levin, Elisabeth Cohen ja David Livingstone. Koulutussosiologian merkkitekiäitä kaikki. Maailmanmatkoillaan saamiaan kokemuksia ja päivittämäänsä tietämystä Antikainen on välittänyt aika ajoin myös *Aikuis-kasvatuksen* palstoilla (4/1989, 1/1991).

Yksi Antikaisen tärkeimpiä toiminta-areenoita on ollut sosiologien maailmanjärjestö *International Sociological Association* (ISA), joka perustettiin Unescon tukemana vuonna 1949 edistä-

mään sosiologiaa ja yhdistämään maailmaa. Nykyisin jäsenmäärä on noin viisituhatta. Antikainen valittiin ISA:n kasvatus/koulutussosiologian tutkimuskomitean puheenjohtajaksi Durbanissa vuonna 2006. Hänen edeltäjiään tehtävässä olivat olleet muun muassa Pierre Bourdieu ja Basil Bernstein. Ennen puheenjohtajaksi tuloaan hän oli toiminut vuodesta 1998 alkaen komitean sihteerinä ja sen jälkeen varapuheenjohtajana. Noissa tehtävissä hän sai tilaisuuden työskennellä sellaisten maailmankuulujen sosiologien kuin Jeanne Ballantine (Wright State University) ja Carlos Torresin (UCLA) kanssa.

Antikainen on ollut vahvasti mukana myös ISA:n julkaisutoiminnassa. Yksi Antikaisen merkittävimpiä julkaisuja varmaankin on hänen yhdessä Torresin kanssa toimittama kasvatussosiologian käsikirja *The International Handbook on the Sociology of Education* vuonna 2003. Yhtenä vahvuutena Antikainen itse pitää sen laajaa kansainvälisyyttä verrattuna vastaaviin yleensä angloamerikkalaisesti painottuneisiin teoksiin.

Vuonna 1993 Antikaisen laitos järjesti Bourdieu-symposiumin, jossa esitelmöi myös Bourdieu itse. Antikainen osallistui myös

Bourdieu ja Loic Wacquantin *Refleksiiviseen sosiologiaan* -teoksen käännöstöyöhön. Hatunnoston arvoinen työ, joka on tuonut Bourdieun ajattelun helpommin lähestyttäväksi myös suomalaisille opiskelijoille. Vuonna 2005 oli vuorossa ISA:n kasvatussosiologian tutkimuskomitean ja ESREA:n (*European Society for Research into the Education of Adults*) kahden tutkimusverkoston yhteisvoimin Joensuussa järjestetty konferenssi *At the Margins of Adult Education, Work, and Civil Society*, jonne Antikainen onnistui saamaan niin ikään nimekkään puhujajoukon, johon kuuluivat muiden muassa Carlos Torres, Agnieszka Bron Yukholman yliopistosta, Knud Illeris Roskilden yliopistosta ja Kjell Rubenson Brittiläisen Kolumbian yliopistosta. Antikainen oli jo aiemmin työskennellyt Rubensonin laitoksella Vancouverissa.

ELÄMÄNHISTORIA JA OPPIMISKOKEMUKSET

Aikuiskoulutuksessa Antikaisen yksi tärkeimpiä tutkimuksellisia käsitteitä on merkittävät oppimiskokemukset, jotka muodostuvat jonkinlaisiksi käännekohtiksi yksilön elämänhistoriassa. Elämäkertatutkimuksen yhtenä tavoitteena Antikainen tunnistaa äänen

antamisen vaietuille ja alistetuille, kuten etnisille vähemmistöille ja alemmille yhteiskuntaluokille sekä naisille. Koulutuselämänsä historioiden ja oppimiskokemusten tutkimusryhmä oli hyvin tuottelias tuoden laitokselle mainetta ja kunniaa. Kolme vuotta sitten kansainvälinen arviointiryhmä teki arvioinnin Joensuun yliopistossa harjoitetusta tutkimustoiminnasta todeten kasvatussosiologisen tutkimuksen erittäin korkeatasoiseksi. Antikaista tituleerattiin 'kansainväliseksi tähdeksi'.

Aikuiskoulutukseen osallistumista eri maissa Antikainen on jäsentänyt hyvinvointimallien mukaan. Osallistumisen taso on korkein Pohjoismaissa ennen liberaalin ja korporativistisen mallin maita. Kaikissa maissa osallistumiserot noudattavat yhteiskunnallisen aseman mukaisia eroja. Suomi eroaa muista Pohjoismaista ja OECD-maiden keskiarvosta siinä, että sosioekonomisen aseman, pohjakoulutuksen ja iän mukaiset osallistumiserot ovat suuremmat. Antikainen on tutkimuksissaan todennut, että koulutukseen osallistumista voisi edistää muuttamalla työorganisaatioita vähemmän valikoiviksi ja osallistavammiksi.

Ulkoasultaan ehkä hieman

vaatimatonta työelämäkertaa elävöittää kuvitus, jonka ansiosta runsas henkilögalleria saa ainakin pieneltä osaltaan kasvot. Kuvissa ovat vahvasti esillä muun muassa suomalaisen sosiologian *grand old man* Erik Allardt, Joensuun kollega M'hammed Sabour, sekä Antikaisen uransa kannalta merkittävimpinä kansainvälisinä vaikuttajinaan pitämät Michael Young, Philip Wexler ja Dale Dannefer.

Ari Antikainen on ollut monessa mukana. Kasvatus- ja koulutus-sosiologioiden kannalta on erityisen merkittävä se panos, jonka ansiosta tutkijat kautta koko maailman voivat kokoontua maailmankongressiin esittelemään tutkimuksiaan ja tuloksiaan. Tällaiset suurtilaisuudet eivät järjesty itsestään.

Heikki Silvennoinen
kasvatustieteen professori
Turun yliopisto